

гуманітарно-технічної еліти. Збірник наукових праць / За редакцією О. Г. Романовського. – Харків: НТУ «ХПІ», 2004. – Вип.3 (7). – С.52–66.

20. Черкашин М. Д. Амбивалентность современного учёного: индивидуальные трансформации данного типа // Ученые записки Российского государственного социального университета. – 2007. – Вып.4. – С.116–120.

21. Эйнштейн А. Собрание научных трудов // Соч. – В 4-х т. – Т.4. – М.: Наука, 1967. – 600 с.

22. Эйнштейн А. Физика и реальность. – М.: Наука, 1965. – 359 с.

23. Merton R. K. The Ambivalence of Scientists // Science and Society / Ed. N. Kaplan. – Chicago: Rand McNally, 1965.

References

1. Veber M. Izbrannye proizvedeniya. – M., 1990. – 808 s.
2. Vernadskij V. I. O nauke. Tom 1. Nauchnoe znanie. Nauchnoe tvorchestvo. Nauchnaja mysl'. – Dubna: Izd. centr «Feniks», 1997. – 576 s.

3. Gobozov I. A. Smysl zhizni kak jekzistencial'naja problema // Filosofija i obshhestvo. Nauchno-teoreticheskij zhurnal. – 2013. – №1 (69). – S.3–20.

4. D'jui Dzhon. Psihologija i pedagogika myshlenija Perevod s anglijskogo N. M. Nikol'skoj pod redakciej N. D. Vinogradova. – M.: Izdanie T-va «Mir», 1919. – VI, 202 s.

5. Zjazun I. A. Androgogika: lichnostnyj i professional'nyj ontogenez // Problemy i perspektivy formirovanija nacional'noj gumanitarno-tehnicheskoy jelity. Sbornik nauchnyh rabot / Pod redakciej L. L. Tovazhnjanskogo i A. G. Romanovskogo. – Har'kov: NTU «HPI», 2004. – Vyp.3 (7). – S.36–49.

6. Efremov Ivan. Pokolenija, privykshie k chestnomu obrazu zhizni, vymrut. Informacionnyj resurs: <http://newsbook.name/lenta/ivan-efremov-pokoleniya-privykshie-k-chestnomu-obrazu-zhizni-vymrut/>

7. Ivin A. A. Intellektual'nyj konsensus istoricheskoy jepohi // Poznanie v social'nom kontekste. – M., 1994. – S.80–105.

8. Koncepcija gumanitarnogo rozvytku Ukrainy [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://old.niss.gov.ua/Table/koncept.htm>

9. Kudin V. A. Obrazovanie – osnova obshhestvennogo i social'nogo progressa // Problemy ta perspektivi formuvannja nacional'noj gumanitarno-tehnichnoi elity. Zbirnik naukovih prac' / Za redakciju O. G. Romanov'skogo. – Harkiv: NTU «HPI», 2004. – Vyp.3 (7). – S.66–77.

10. Leshkevich T. G. Filosofija nauki: tradicii i novicii: Uchebnoe posobie dlja vuzov. – M.: «Izdatel'stvo PRIOR», 2001. – 428 s.

11. Mirskaja E. Z. R. Merton i jetos klassicheskoy nauki // Filosofija nauki. Vyp.11: Jetos nauki na rubezhe vekov. – M.: IF RAN, 2005. – S.11–28.

12. Mishhenko V. I. Jevoľucija samosoznania i Homospirtus // Perspektivy formirovanija samosoznania: obshhestvo i kul'tura: materialy III mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii: Sevastopol', 17–18 maja 2013 g. / Pod obshhej reakciej E. B. Shihmatovoj: Sevastopol'skij jekonomiko-gosudarstvennyj institut Tavricheskogo nacional'nogo universiteta imeni V. I. Vernad'skogo. – Simferopol': IT «ARIAL», 2013. – S.189–193.

13. Osnovy duhovnoj kul'tury (jenciklopedicheskij slovar' pedagoga): http://spiritual_culture.academic.ru/1504/Obraz_zhizni

14. Pisareva S. A. Aksiologicheskie osnovanija dissertacionnyh issledovanij v sfere obrazovanija // Izvestija Rossijskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta im. A. I. Gercena. – 2010. – Vyp.128. – S.125–136.

15. Prohorov M. M. Nauka i sovremennost' // Filosofija i obshhestvo. Nauchno-teoreticheskij zhurnal. – 2013. – №1 (69). – S.86–104.

16. Popper K. Normal'naja nauka i opasnosti, svjazannye s nej // Kun T. Struktura nauchnyh revoljucij. – M.: OOO «Izdatel'stvo Ast», 2003. – S.525–538.

17. Rosohata D. Strategija stalogo rozvytku 2020: real'nyj plan chy politychna deklaracija? Informacionnyj resurs: <http://iac.org.ua/strategiya-stalogo-rozvytku-2020-realnyj-plan-chy-politichna-deklaratsiya-chastina-1/>

18. Savost'janova M. V. Aksiologicheskij analiz paradigmal'noj nauki ili o roli cennostej v nauke. Monografija. – K.: Izd. PARAPAN, 2009. – 260 s. Filosofija nauki. Obshhij kurs / Pod red. S. A. Lebedeva. – M., 2004. – 736 s.

19. Cysojeva S. O. Modernizacija systemy osvity: osobystisnyj vymir // Problemy ta perspektivy formuvannja nacional'noj gumanitarno-tehnichnoi elity. Zbirnik naukovih prac' / Za redakciju O. G. Romanov'skogo. – Harkiv: NTU «HPI», 2004. – Vyp.3 (7). – S.52–66.

20. Cherkashin M. D. Ambivalentnost' sovremennogo uchjonogo: individual'nye transformacii dannogo tipa // Uchenye zapiski Rossijskogo gosudarstvennogo social'nogo universiteta. – 2007. – Vyp.4. – S.116–120.

21. Jejnshstejn A. Sbranie nauchnyh trudov // Soch. – V 4-h t. – T.4. – M.: Nauka, 1967. – 600 s.

22. Jejnshstejn A. Fizika i real'nost'. – M.: Nauka, 1965. – 359 s.

23. Merton R. K. The Ambivalence of Scientists // Science and Society / Ed. N. Kaplan. – Chicago: Rand McNally, 1965.

Mishchenko V. I., senior lecturer, Department of Philosophy, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (Ukraine, Kharkiv), gileya.org.ua@gmail.com

Scientists in the spiritual aspect of paradigmatic science

The author examines the dynamics of change of spiritual image of a scientist, such its components as critical thinking, a system of ideological values and selfless service to the truth in order to determine whether the science is a powerful creative potential that will allow humanity to enjoy the benefits of scientific progress and to cope with the global civilization problems. Based on the analysis of the spiritual image of the scientist in the literature of the XX–XXI centuries, the author has come to the conclusion that the increase in the standard deviation from the norm, which arose in a classical science, it's a significant transformation in modern conditions paradigmatic science. Analyzing the steps of forming a paradigm of science and the nature of the deformation spiritual aspect, the author has come to the conclusion that the nature of the changes related to the science that has allowed to change society itself, and as a result – the man himself. The author concludes that the ability to save the creative potential of science is directly related with the development of man, his spiritual image and development of the education system.

Keywords: science, scientific paradigm, the scientist, the spiritual image, education.

Миценко В. І., ст. викладач кафедри філософії, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, Харків), gileya.org.ua@gmail.com

Духовне обличчя вченого у парадигмальній науці

Автор розглядає динаміку зміни духовного обличчя вченого, такі його компоненти, як критичність мислення, систему світоглядних цінностей, безкорисливе служіння істині для того, щоб визначити чи володіє наука потужним творчим потенціалом, який дозволить людству користуватися досягненнями науково-технічного прогресу і впоратися з вирішенням глобальних проблем цивілізації. На основі аналізу духовного обличчя вченого в літературі XX–XXI ст. він прийшов до висновку, що наростання відхилень від загальноприйнятої норми, що виникла в умовах класичної науки, прийшло до суттєвої трансформації в сучасних умовах парадигмальної науки. Аналізуючи етапи формування парадигмальної науки і характер деформації духовного обличчя, він дійшов висновку, що характер змін пов'язаний з тим, як наука дозволила змінити саме суспільство і як результат – самої людини. Автор робить висновок про те, що можливість збереження творчого потенціалу науки безпосередньо пов'язана з розвитком людини, його духовного обличчя і розвитку самої системи освіти.

Ключові слова: наука, наукова парадигма, учений, духовне обличчя, освіта.

* * *

УДК 1(091):801.73

Полівода А. А., аспірантка кафедри філософії, Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара (Україна, Дніпро), alina.polivoda@gmail.com

ТРАДИЦІЯ ТА УПЕРЕДЖЕННЯ У ФІЛОСОФСЬКІЙ ГЕРМЕНЕВТИЦІ

Розглянуто феномени традиції та упередження з точки зору філософської герменевтики, де їм надано позитивної характеристики. Автор наполягає як на філософській, так і на соціально-культурній значущості даних понять, адже традиція та упередження виступають і як механізми мислення, і як детермінанти суспільного життя, і як символічні культурні системи. Означено, що будь-яке розуміння засноване на передрозумінні як наявному досвіді. Передрозуміння послуговується ментальними стереотипами, індивідуальними та колективними упередженнями, набутими знаннями, відголосками традиції тощо та актуалізується разом з процесом пізнання, але випереджає та направляє його. Таким чином, розуміння неминуче піддається впливу традиції та упереджень, як культурній спадщині та ціннісних орієнтирів особистості. Наголошується на позараціональній природі традиції, яка є досвідом пристосування, практикою суб'єктивної оцінки буття та соціальною пам'яттю. Також зазначено шляхи аналізу та трансформації традиції та упереджень задля продуктивного комунікативного процесу.

Ключові слова: герменевтика, розуміння, передрозуміння, традиція, упередження.

Герменевтика, яка у XX ст. набула рис універсальної філософії, надала мові значення смислоутворюючого простору, що окреслює та констатує буття. Так герменевтика з практики тлумачення перетворюється на мистецтво розуміння, що охоплює не лише сферу письмового тексту, а й будь-яку комунікацію в межах людського досвіду, наприклад, міжособистісну, міжрасову, міжпредметну тощо. Одночасно з онтологізацією мови, тобто наданням їй повноваження творення відкритого для осягнення світу, за розумінням закріплюється роль мети і засобу будь-якої взаємодії в межах створеного комунікативного простору.

Питання можливості розуміння є основним у філософській герменевтиці, оскільки розуміння є тією базовою характеристикою людини, що дозволяє їй співіснувати з іншими людьми, особливо при залученні до мовленнєвого процесу. Останній структурується тим, що ми керуємось у ньому передрозумінням, повним упереджень, відголосків традиції та авторитету, виявлення та осмислення котрих потребує зламу всієї інтенціональної основи мови [7, с. 69].

Етимологія поняття «передрозуміння», залученого до процесу мислення, вказує на апелювання попередньо набутим досвідом у формі індивідуальних переживань, не завжди осягнених критично та раціонально. Герменевтами зазначається, що традиція та упередження у структурі передрозуміння є тими інтенціями, що скеровують рух пізнання та розуміння.

Теоретичною основою досліджень є безпосередньо праці засновника філософської герменевтики – Г.-І. Гадамера, книжки та статті, присвячені філософській герменевтиці та основним її поняттям, а саме авторства А. Богачова, О. Шульги, В. Літостанського, А. Бернюкова, М. Гайдеггера, Е. Тісельтона, Н. Кіна, роботи, присвячені темі культурно-історичної традиції, авторства О. Бойка, В. Вашкевича, О. Ткаченка, В. Бурлачука.

Метою дослідження є реабілітація змісту понять «традиція» та «упередження» в межах філософської герменевтики. Завданнями статті є дескрипція зазначених феноменів в контексті філософської герменевтики та окреслення їхнього місця у структурі розуміння. Об'єктом дослідження є соціально-детерміновані структури передрозуміння як стереотипні форми мислення, предметом – конотації понять «традиція» та «упередження» в межах герменевтичного проекту реабілітації їхнього змісту.

Герменевтика імпліцитно наголошує на неможливості виходу процесу розуміння за межі соціального простору, адже сферою актуалізації розуміння є мова як буттєва ознака соціуму. Мова є формою комунікації, через яку здійснюється пізнання людиною світу; мовний акт – це не лише спосіб взаємодії між людьми, а й діалог з традицією, досвідом та історією. Універсальність мови, за словами Г.-І. Гадамера, пояснюється тим, що «вона не закрита сфера того, що може бути висловлене, поряд з якою перебували б інші сфери того, що не може бути висловленим, вона є всеохопна» [6, с. 138].

Передрозуміння, як основа будь-якого розуміння, зазвичай апелює до наявного досвіду, переживається та усвідомлюється виключно самостійно, оскільки є частиною процесів в індивідуальній свідомості. Передрозуміння, хоча й актуалізується разом з процесом пізнання, втім, випереджає його, оскільки готує ґрунт

для ясного схоплення смислів та розуміння текстів, слів, знаків, жестів тощо. Розуміння є результатом синтезу процесів пізнання та передрозуміння, як попередньо набутого досвіду.

За словами О. Шульги, «цей внутрішній, інтерсуб'єктивний світ передрозуміння розгортається частіше за все у вигляді відповідних стереотипів буденної свідомості, перш за все, через усвідомлення того, що може бути моментально «схоплене» у якості зрозумілого та що узгоджується з найбільш стереотипними для даного індивіда ментальними станами» [10, с. 3]. Передрозуміння допомагає формувати наші знання про навколишній світ, апелюючи до наявних уявлень та стереотипів, якими послуговується індивідуальна свідомість, а також весь соціокультурний простір. Таким чином, герменевтика працює з цілістю соціального досвіду, до якого, поміж іншого, належать культура та традиція.

Традиція поряд з міфом, авторитетом та іншими символічними системами виступає як неофіційний інститут, що породжений суспільством задля осмислення та розуміння світу соціального та природного. Отримуючи онтологічну значимість, дані системи спроможні виробляти регулятивні поведінки членів суспільства, функціонуючи як символічні нормативи, які рідко відкриті до схоплення некритичним мисленням. Наприклад, упередження та міфологеми, регулюючи процеси розуміння та тлумачення світу, залишаються поза рефлексією та здатні до виявлення лише з позиції критичної саморефлексії або об'єктивного аналізу Іншим.

Традиція, як і забобони, ритуали, міфи, окрім функціонування як базового механізму розуміння створює ціннісну систему координат, в якій перебуває гомогенне суспільство: породжуються та регулюються колективні емоції, формуються суспільні цінності, зберігається колективна пам'ять. Емоційне забарвлення мисленнєвих установок сприяє збагаченню соціального та індивідуального досвіду переживаннями, які за рахунок залучення почуттів закріплюють даний досвід у формі об'єктивного та незалежно існуючого факту буття.

За словами В. Літостанського, «традиція виступає унікальним засобом фіксації основних форм життєдіяльності, визначаючи найбільш важливі елементи буття людини» [8, с. 242]. Цими словами підкреслюється акумулятивна здатність традиції до формування культурного фонду, який постійно, свідомо чи несвідомо, актуалізується у людський діяльності, пробуджується та сповнюється сенсом під час свят та ритуалів.

Традиція являє собою багатогранне явище, цілісну систему, до якої, окрім самої традиції, як упорядженого наслідування, належать і моделі наслідування, і опосередкований традицією світогляд, і організації та інститути, які впорядковують та регулюють увесь процес даного наслідування [5, с. 43]. Також варто зазначити, що традиція, в розумінні культурно-історичної спадщини, вимагає наявності таких основних складових як, по-перше, визначальної події, наділеної ознаками унікальності та сакральності, по-друге, текстів, як письмових, так і усних, у яких ця подія закріплена, а також, по-третє, комплексу інтерпретаційних практик, що займаються тлумаченням даних текстів. Місце тексту у закріпленні та репрезентації традиції визначено у роботах О. Ткаченка наступним чином: «Тексти, як символічні вираження традиції свідчать про єдиний простір мови

традиції, який вказує на недоступний зовнішньому описові унікальний досвід духовних прагнень і духовного росту, які складають смисловий стержень традиції» [9, с. 94]. За відсутності традиції, закріпленої у соціальній пам'яті, суспільство «перестає відчувати себе суб'єктом історії» [9, с. 90]. За таких обставин або відбувається повний розрив у культурному наслідуванні поколінь, або штучно формується комплекс симулятивних практик, покликаних відтворити трансформовану традицію.

Беззаперечним є безперервний зв'язок традиції з історією, де традиція виступає як «усталена форма співбуття людей» [9, с. 90], а історія є царинною духовного досвіду, пам'яттю та вектором розвитку людства. «Час з його іпостасями минулого, теперішнього та майбутнього живе в людині, яка неминуче вбирає в себе культурну спадщину, що транслюється традицією» [5, с. 42] – запевняє В. Вашкевич. Таким чином, досвід минулого та провокування майбутнього можливі лише за наявності традиції, яка оберігає колективну пам'ять та уможливорює її трансляцію як у вигляді практичної імітації, так і в символічній формі.

Упередження разом з традицією та авторитетом виступають не лише умовою передрозуміння і розуміння загалом, а й важливим соціальним інститутом, який забезпечує безперервність соціального життя та ретранслює колективну пам'ять за допомогою символічних систем. Не суб'єкт діє у традиції, а традиція діє через суб'єкта, дозволяє останньому вийти за межі своєї кінечності та трансцендентувати до універсальних цінностей. Традиція переймається найбільш екзистенціальними проблемами, поривається знайти відповідь на питання призначення людського життя або ж його смислу і в цьому головна відмінність традиції, яка не потребує достовірності фактів, від історії [4].

Визнання філософською герменевтикою залежності та опосередкованості мови від традиції передбачає дослідження тексту в рамках заданого культурного фону та історичної дійсності, що впливають на набуття унікального досвіду інтерпретатора. Таким чином і текст, і його інтерпретатор виступають результатом впливу певної традиції та її упереджень, а «розуміння певним чином є саморозумінням», вважає А. Богачов, оскільки «воно незбутне без нашої унікальної єдності зі світом, без мови як історично-комунікативного способу буття самоті» [2, с. 15].

Традиція Г.–І. Гадамером сприймається як царина «істинних упереджень», тобто сфера колективного досвіду, що за своїм змістом, накопиченим знанням схожа на шукану «істину». Розуміння істини для філософської герменевтики доволі двозначне: з одного боку істина виступає як сенс та головна мета мовлення та розуміння, але в той же час істина є недосяжним горизонтом, адже мислення та думка не мають зупину, кожна історична обставина закликає до нового переосмислення.

Традиція є не результатом цілеспрямованої раціональної діяльності, а своєрідним досвідом пристосування, виживання, кореляції, досвідом, у якому виникає не тільки знання, а й моральні цінності. Традиція не лише зберігає спадщину, але й повсякчас змінюється, пристосовуючись до обставин у прагненні об'єктивності.

Ретрансляція традиції аналогічна історичному переказу – за рахунок місця історії та традиції у пам'яті людей та різноманітних текстах, питання про автентичність

та точність цієї ретрансляції залишається відкритим. По–перше, традиція здатна до трансформації шляхом пристосування до нових реалій життя, за яких деякі аспекти традиційної поведінки можуть видозмінюватись або відмирати. Проте, така гнучкість притаманна не всім традиціям, тому й існують консервативні настрої, культури та суспільства. По–друге, вона може змінюватись примусово, за обставин перепису історії або залучення чужорідних культурних архетипів до існуючої в певному суспільстві традиції. Таке втручання частіше за все пояснюється ідеологією правлячої влади, яка прагне пристосувати суспільство до своїх потреб.

У зв'язку з осмислення традиції В. Літостанський зазначає, що її опонентом «завжди виступали забобони, яким притаманна відсутність здорового глузду, критичного мислення та аналізу, логічної аргументації» [8, с. 242]. Дозволимо собі, вслід за Г.–І. Гадамером, зробити спробу реабілітувати поняття забобону (а радше, у сенсі «упередження») з огляду на його визначення та місце у філософській герменевтиці.

Г.–І. Гадамер у своїй знаковій роботі «Істина та метод» використовує німецьке слово «das Vorurteil», яке на українську мову перекладається як «упередження», «передсуд» та «забобон». Українська філософська спільнота при інтерпретації гадамерівської філософії у своїй більшості послуговується саме першим варіантом перекладу цього поняття, тобто використовує для означення «das Vorurteil» український варіант – «упередження», напевно, також з огляду на англійську традицію перекладу «das Vorurteil» – «the prejudice» («упередження»). Звичайно, має місце використання перекладу «передсуд», оскільки такий варіант зберігає ієрархію та темпоральність понять, які задіяні у процесі розуміння: «das Vorurteil» (перед–суд) – «das Urteil» (судження). Необхідно пояснити, що передсуди (упередження) («Vorurteile») в процесі інтерпретації впливають на судження («Urteile»), які вимагають від інтерпретатора свого ретельного розгляду та аналізу задля подальшої верифікації, фальсифікації або модифікації [11, с. 283]. З огляду на філософську значимість поняття «das Vorurteil» та його конотацію в межах філософської герменевтики досить недоречним виглядає переклад на українську мову словом «забобон», адже окрім негативного смислу, з яким бореться у своїх роботах Г.–І. Гадамер, слово набуває ще й зневажливого відтінку.

Г.–І. Гадамер припускає, що упередження, поряд з традицією та авторитетом, складає невід'ємну частину як процесу людського сходження до історії, так і розуміння всього пласту досліджень про людину [11, с. 281]. Тому, на його думку, необхідно наділити упередження, традицію та авторитет новими смислами, позбавити їх негативних значень.

Негативна оцінка упереджень як шкідливого баласту людського мислення є наслідком переконання в існуванні автономного розуму, тобто вільного не тільки від будь–яких ірраціональних проявів, а й від пласту соціального досвіду. Втім, оскільки соціальний досвід має мовний характер, тобто неможливо уявити пізнання світу поза мовою, то важко припустити, що існує вільний від надбань традиції розум. Мову можна назвати світлобаченням, вона визначає ставлення людини до світу, характер її мислення, а також наповнює певним смислом людське існування.

Також негативне осмислення передсудів пов'язане певним чином з комплексом продуктів творчості колективної фантазії, що можуть закріплюватися у колективній пам'яті. Одним з таких продуктів є чутка як засіб маніпулятивного впливу та основа міфотворення. За словами О. Бойко чутка є «первинною, гранично спрощеною, емоційно зафарбованою формою подачі та інтерпретації актуальних подій, явищ, процесів, дій історичних осіб, що здійснюється при гострому дефіциті інформації у невизначеній ситуації» [3, с. 8]. Чутки виникають як відповідь з боку суспільства на актуальні події чи проблеми при певному дефіциті інформації, можуть підкріплюватися упередженнями як спрощеними механізмами суспільної рефлексії та здатні «як зміцнювати усталені уявлення так і їх трансформувати, вивозмінювати, навіть руйнувати» [3, с. 8].

Неминучість упереджень дає змогу їх позитивного аналізу: осмислення упередженості завдяки саморефлексії сприяє перевірці її на істинність та розвитку критичного мислення.

Виявляється, що саме на наших упередженнях лежить відповідальність за залучення нас самих до історичного досвіду. Цей психологічний та феноменологічний момент Г.-Г. Гадамер розкриває наступними словами: «Як реальне життя, так і історія звертається до нас тільки тоді, коли те, що вона говорить, спрямоване на наш попередній вирок щодо речей, людей і часів. Кожне розуміння значущого передбачає, що ми несемо з собою взаємозв'язок таких упереджень» [6, с. 35]. Ця позиція корелюється з уявленням про герменевтичне коло або герменевтичний круговий цикл, суть якого полягає у здійсненні розуміння виключно в межах горизонту часу та історії, тобто «ми розуміємо тільки те, що вже знаємо, розрізняємо слухом тільки те, у що вчитуємось» [6, с. 35].

Упередження, не раціоналізуючись остаточно, втім, виступаючи умовою розуміння, апелюють до людських почуттів та емоцій. Упередження, особливо у формі переживань, передують будь-якому осмисленому тлумаченню буття, хоча за наявності саморефлексії відкривають великі можливості для діалогу зі світом. Посилаючись на М. Гайдеггера, Г.-Г. Гадамер переконаний, що необхідно «перебувати всередині власної упередженості, щоб текст сам постав у своїй іншості і в такий спосіб надав можливість протиставити предметну істину власній попередній думці» [6, с. 58].

Втім, упередження мають завжди доводити свою легітимність, тобто попередній досвід має зустрічатися зі скептицизмом та здоровим глуздом. Герменевтична рефлексія сприяє цьому процесу легітимізації, адже актуалізується у процесі діалогу (людини з людиною, людини з текстом, людини зі світом), який у свою чергу постає як зустріч думок, світоглядів, культур та світів. Саме діалог покликаний вести до порозуміння, тому у ньому випробовуються на міцність переконання та упередження. У соціальному плані діалог має привести учасників комунікації від розуміння до порозуміння, не зважаючи на те, що «кожна людина знаходиться під владою певних упереджень, а власна суб'єктивність особи мислиться нею як об'єктивність» [1, с. 248].

Необхідною умовою порозуміння є момент так званого «злиття горизонтів» – діалог між свідомістю інтерпретатора та колективною свідомістю, що її репрезентує текст або мовлення. Колективною в тому сенсі,

що на думку представників філософської герменевтики текст являє собою результат світового досвіду, переданий завдяки мові через покоління.

Саме застосування у соціально-культурному просторі ілюструє всю універсальність та актуальність герменевтичних процедур, адже «зрозуміти суспільне життя можна лише усвідомивши його детермінуючу основу, тобто інтереси, прагнення, традиції та звичаї, у відповідності з якими відбуваються соціальні події», – зазначає А. Бернюков [1, с. 246]. Традиція та упередження, за умови відкритості до нового досвіду та здійснення саморефлексії, здатні не слугувати перешкодою процесам розуміння та пізнання, але й навпаки, реалізуватися як здоровий глузд та мудрість, що привиті соціально-культурним середовищем та освітою.

Таким чином, герменевтика зі своєю інтенцією на розуміння є в широкому сенсі способом буття у світі, а у вузькому – практикою тлумачення. Передструктура розуміння, або передрозуміння, сповнена змістовними формами, які мають вигляд попередніх думок або необ'єктивних суджень, що формуються під впливом традиції та упереджень. У дискурсі повсякденності останнім надано негативного смислу за рахунок обмежень, які традиція та упередження нібито накладають на розум. Філософська герменевтика реабілітує смисл понять «традиції» та «упередження» з огляду на їхню детермінованість соціокультурним простором: вони є наслідком залучення людини до комунікативного процесу та механізмами мислення, що спрощують людське існування. Традиція та упередження ґрунтуються на морально-ціннісних та антропологічних засадах, репрезентують колективну свідомість та зберігають колективну пам'ять; вони є одночасно й інтерсуб'єктивними, через свою неминучу індивідуалізацію кожним людським досвідом, й всезагальними, через належність усім суб'єктам соціокультурного простору. Втім, і традиція, і упередження мають завжди об'єктивно оцінюватися та переглядатися задля становлення продуктивної міжособистісної комунікації.

Список використаних джерел

1. Бернюков А. М. Герменевтика як універсальний метод гуманітарних наук [Електронний ресурс] / А. М. Бернюков // Питання літературознавства. – 2006. – Вип. 71. – С. 241–252. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/P1_2006_71_29.
2. Богачов А. Л. Досвід і сенс / А. Л. Богачов. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. – 336 с.
3. Бойко О. Д. Чутка як інструмент формування та корегування колективної пам'яті [Електронний ресурс] / О. Д. Бойко // Національна та історична пам'ять. – 2013. – Вип. 6. – С. 3–13. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ntip_2013_6_3.
4. Бурлачук В. Ф. Символічні системи і конституювання соціального смислу: автореф. дис. ... д-ра соціол. наук: спец. 22.00.01 «Теор. та істор. соціології» / В. Ф. Бурлачук. – К.: НАН України. Ін-т соціології, 2005. – 27 с.
5. Вашкевич В. М. Культурно-історична традиція та історична свідомість [Електронний ресурс] / В. М. Вашкевич // Національна та історична пам'ять. – 2013. – Вип. 8. – С. 41–51. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ntip_2013_8_9.
6. Гадамер Г.-Г. Істина і метод / Г.-Г. Гадамер [пер. з нім. М. Кушнір]. – Т. 2: Герменевтика II: доповнення. Показкички. – К.: Юніверс, 2000. – 478 с.
7. Гадамер Г.-Г. Семантика и герменевтика / Г.-Г. Гадамер // Актуальность прекрасного: пер. с нем. – М.: Искусство, 1991. – С. 60–71.
8. Літостанський В. В. Місце феномену традиції в сучасному гуманітарному знанні / В. В. Літостанський // Гілея: науковий вісник. – 2014. – Вип. 80. – С. 239–243.

9. Ткаченко О. Соціальна пам'ять як носій духовних основ традиції [Електронний ресурс] / О. Ткаченко // Людинознавчі студії. Сер.: Філософія. – 2011. – Вип.24. – С.90–99. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lstudf_2011_24_9.

10. Шульга Е. Н. Проблематика предпонимания в герменевтике, феноменологии и социологии / Е. Н. Шульга. – М., 2004. – 173 с.

11. Keane N. The Blackwell Companion to Hermeneutics / N. Keane, C. Lawn. – John Wiley & Sons, 2016. – 640 p.

References

1. Bernyukov A. M. Germenevtyka yak universal'ny'j metod gumanitarny'x nauk [Elektronnyj resurs] / A. M. Bernyukov // Pytannya literaturoznavstva. – 2006. – Vyp.71. – S.241–252. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PL_2006_71_29.

2. Bogachov A. L. Dosvid i sens / A. L. Bogachov. – K.: DUX I LITERA, 2011. – 336 s.

3. Bojko O. D. Chutka yak instrument formuvannya ta koreguvannya kolektivnoyi pam'yati [Elektronnyj resurs] / O. D. Bojko // Nacional'na ta istorychna pam'yat'. – 2013. – Vyp.6. – S.3–13. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ntip_2013_6_3.

4. Burlachuk V. F. Symvolichni systemy i konstytuyuvannya social'nogo smyslu: avtoref. dys. ... d–ra sociol. nauk: specz. 22.00.01 «Teor. ta istor. sociologiyi» / V. F. Burlachuk. – K.: NAN Ukrainy. In-t sociologiyi, 2005. – 27 s.

5. Vashkevych V. M. Kul'turno-istorychna tradyciya ta istorychna svidomist' [Elektronnyj resurs] / V. M. Vashkevych // Nacional'na ta istorychna pam'yat'. – 2013. – Vyp.8. – S.41–51. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ntip_2013_8_9.

6. Gadamer G.–G. Istyna i metod / G.–G. Gadamer [per. z nim. M. Kushnir]. – T.2: Germenevtyka II: dopovnennya. Pokazhchyky. – K.: Yunivers, 2000. – 478 s.

7. Gadamer G.–G. Semantyka y germenevtyka / G.–G. Gadamer // Aktual'nost' prekrasnoho: per. s nem. – M.: Iskusstvo, 1991. – S.60–71.

8. Litostans'kyj V. V. Miscе fenomenу tradyciyi v suchasnomu gumanitarnomu znanni / V. V. Litostans'kyj // Gileya: naukovyj visnyk. – 2014. – Vyp.80. – S.239–243.

9. Tkachenko O. Social'na pam'yat' yak nosij duxovnyh osnov tradyciyi [Elektronnyj resurs] / O. Tkachenko // Lyudynoznavchi studiyi. Ser.: Filosofiya. – 2011. – Vyp.24. – S.90–99. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lstudf_2011_24_9.

10. Shulga E. N. Problematika predponimaniya v germenevtyke, fenomenologii i sotsiologii / E. N. Shulga. – M., 2004. – 173 s.

11. Keane N. The Blackwell Companion to Hermeneutics / N. Keane, C. Lawn. – John Wiley & Sons, 2016. – 640 p.

*Polivoda A. A., postgraduate student,
Oles Honchar Dnipropetrovsk national university
(Ukraine, Dnipro), alina.polivoda@gmail.com*

Tradition and prejudice in the philosophical hermeneutics

The phenomena of tradition and prejudice in terms of philosophical hermeneutics, where they were given with positive characteristics, are considered in this paper. The author insists on philosophical and socio-cultural significance of these concepts, because tradition and prejudice exist as the thinking mechanisms and as the determinants of social life, and as a symbolic cultural system. It is noted that any understanding is based on pre-understanding as the existing experience. The pre-understanding uses mental stereotypes, individual and collective prejudices, acquired knowledge, echoes of tradition etc. and appears with the learning process, but goes ahead and forward to it. Therefore, understanding is inevitably exposed to the traditions and prejudices as cultural heritage and individual values. The non-rational nature of tradition is alleged, which is the experience of adaptation, subjective evaluation of life practice and social memory. In addition, the ways of analysis and transformation of traditions and prejudices for productive communication process are marked.

Keywords: hermeneutics, understanding, pre-understanding, tradition, prejudice.

*Поливода А. А., аспирантка кафедри філософії,
Дніпропетровський національний університет
ім. О. Гончара (Україна, Дніпр),
alina.polivoda@gmail.com*

Традиция и предубеждение в философской герменевтике

Рассмотрены феномены традиции и предубеждения с точки зрения философской герменевтики, где им предоставлена положительная характеристика. Автор утверждает как философскую, так и социально-культурную значимость данных понятий, ведь традиция и предубеждение выступают и как механизмы мышления, и как детерминанты общественной жизни, и как символические культурные системы. Отмечено, что любое понимание основано на предпонимании как имеющемся опыте. Предпонимание пользуется ментальными стереотипами, индивидуальными и коллективными

предубеждениями, приобретенными знаниями, отголосками традиции и т.д. и актуализируется вместе с процессом познания, но опережает и направляет его. Таким образом, понимание неизбежно подвергается воздействию традиции и предубеждений, как культурному наследию и ценностных ориентиров личности. Утверждается внерациональная природа традиции, которая является опытом приспособления, практикой субъективной оценки бытия и социальной памятью. Также отмечены пути анализа и трансформации традиции и предубеждений для продуктивного коммуникативного процесса.

Ключевые слова: герменевтика, понимание, предпонимание, традиция, предубеждение.

* * *

УДК 16:001.5

Білоус А. О.,
аспірант, Київський національний університет
ім. Т. Шевченка (Україна, Київ),
annabelous24@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІДИСКУРСИВНОСТІ ІНТЕРНЕТ–ДИСКУРСУ

Проводиться аналіз Інтернет–дискурсу. Метою є дослідити та окреслити його особливості, продемонструвати полідискурсивність Інтернет–дискурсу через аналіз діяльності активного користувача Всесвітньою мережею. Актуальність дослідження такої тематики пояснюється швидким розвитком Інтернету та його впливом на комунікацію. Феномен віртуальної комунікації вражає всепроникністю – сьогодні розвинене суспільство неможливо уявити без мережі Інтернет, і, як наслідок, без віртуальних засобів спілкування. Встановлюється, що поняття дискурсу не обмежується лише мовою чи текстом, а є і процесом роздумування, і діалогом, і розмовою. Інтернет–дискурс є процесом творення тексту в сукупності з прагматичними, соціокультурними, психологічними факторами що розгортається в Інтернет просторі.

Ключові слова: дискурс, Інтернет, Інтернет–дискурс, комунікація, полідискурсивність.

Сучасне суспільство характеризується інноваційними технологіями і розробками та процесами що, в них відбуваються. Подібна тенденція обумовлена бурхливим розвитком цифрових технологій, які проникають практично у всі сфери людського життя. Комп'ютерна техніка, мережеве обладнання, засоби зв'язку, мобільні обчислювальні платформи вже давно є невід'ємною частиною сучасної людини. Нові комунікаційні технології орієнтовані на синтез нового типу знання, яке ґрунтується на практиці, на генерації нових управлінських та освітніх технологій.

Соціокультурний простір сучасного суспільства характеризується високим ступенем віртуальності. Каталізатором віртуалізації є інформаційно–комунікативні інновації. Як інноваційний процес, віртуальність в ході свого розвитку формує істотну перебудову суспільно–культурного середовища. Результати цих перетворень знаходять своє відображення у включенні громадських дискурсивних практик в електронний комунікативний простір глобальної мережі Інтернет.

Дослідження Всесвітньої мережі та її елементів лише розпочинаються, варто наголосити на значній обмеженості праць, присвячених даній проблематиці. Актуальним є звернення до сучасних дослідників, які, почасти, досліджують саме віртуальну реальність та віртуальну комунікацію: Е. Тофлер, Р. Докінз, А. Назарчук, М. Кастельс, дослідженням дискурсу займалися філософи і лінгвісти М. Фуко, Р. Якобсон та ін.

Мета цієї статті – встановити та окреслити особливості Інтернет–дискурсу, продемонструвати полідискурсивність Інтернет–дискурсу через аналіз діяльності активного користувача Всесвітньою мережею.